

Faludi böjti éneke

„A dal vidít, míg élünk, a dal sír ha meghalunk” — ez a mondás divatos közhely volt boldogult úrfi koromban. Ezt írta az emlékkönyvünkbe első zene-tanárom, a székesegyház karnagya Vácott, Pikéthy Tibor zeneszerző; orgona-műveit a határainkon kívül jobban ismerik, mint idehaza. Szerettük mint diákok a derús kedélyű tanárt, aki hamis összekacsintással elnézte, sőt fedezte, ha beültünk a kocsmába dalolni, vagy „a” kávéházba, hogy kitekintgessünk a sétáló lányokra, országunk egyik legszebb, legharmonikusabban épített terén, a Constantin téren, közel a Dunához.

Dalosabb volt az ifjú életünk, mint a mostaniaké. Nem volt még rádió sem! Nemcsak a kocsmában daloltunk együtt, néha rögtönzött többszólamra is, hanem minden este tájt, tanulás után. Az intézet udvarán csapatosan egybesereglettünk. és egyvégbé eldaloltunk vagy száz népdalt, történeti dalokat, virágénekeket az összes versekkel, persze magyarnótát és csárdást is, hiszen akkortájt még nem akarta szétválasztani senki a kettőt. Jólesett a nóta, amíg elkészült a vacsora. és leülhettünk a hosszú asztalok mellé, kanálcsörgetéssel sürgetni a „zabát”. (Ma kaját mondanak, nem tudom, honnan e szó, a zaba közérthetőbb, és diákos is.)

Középiskolai tananyagunk volt a verbunkos idők néhány neves költője, Amade László és Faludi Ferenc, akinek halála 200. évfordulóját sajátos bensőséggel megünnepelték 1979-ben a határainkon kívül is. A „mi dalaink” némelyike hozzájuk nyúlik vissza, évszázadok távlatába, és igen érdekes módon egyszer a lovas katonák sátraiba, másszor — és ez az érdekesebb — feltehetően a templomi énekkincsig.

Amade László Pozsony megyében, a mai Bratislava közelében született 1703-ban. Mulatós, dalos életet élt, könnyed tollú költő volt, a katonai pályán fölküzdötte magát a tábornokságig. Mária Terézia híres huszárajaként vonult nyugdíjba. Ő írta a verbunkos idők csalogató katona énekét: „A szép fényes katonának gyöngy arany élete, / Csillog-villog mindenfelől jó vitéz fegyvere...” Arany János későbbi dallamával vígan daloltuk diákeletünkben, észre se vettük, hogy kik a szerzők! Amade 1764-ben elhunyt. Ugyanebben az évben, ugyancsak az ő szülőföldjén látta meg a napvilágot Bihari János. Cigány apja bizonyára hegedűt nyomott a csecsemő kezébe, hogy jó muzsikus legyen belőle. Lett is, a verbunkos zeneművészet megteremtője, akitől Liszt és Erkel, de még Kodály is tanult, dallamait magáévá tette. Bihari bizonyára játszott Amade katona énekét, mégpedig csakis az Aranyét megelőző eredeti dallamot. Verete-sebbet, katonásabbat Aranyénál. Katonák dalolhatták sátorban, akik a „tábornok úr” versét így alakították át: „A jó lovas katonának de jól vagyon dolga, / Eszik-iszik a sátorban, semmire sincs gondja!” A népdallá vált Amade-alkotást a fiatal Kodály Zoltán találta meg népdalgyűjtő útján, a költő és muzsikus szülőföldjénél, Zsére faluban a Zoborhegy közelében, 1910-ben. A hosszú életű dal így válhatott a szekszárdi fazekasból daliás magyar huszárrá előléptetett Hány Jánosnak szólóénekévé és huszársai táncdalává az Operaház színpadán 1926-ban. A már korosabb Kodály Zoltán szavaival élve azért, hogy a sokat mellőzött szegény nép dalaival bélelje ki az előkelő Operapalota falait. Azóta ezzel a dallal járja a világ operaszínpadjait az obsitosi álomból, Garay János költeményéből és Paulini Béla tündéri humorában kipattant magyar huszárhős. Amade László harmadfélszáz éves verbunkos dala pedig megbecsülten hagyományozódik az általános iskolás diákok IV. osztályos énekkönyvében.

Faludi Ferenc egy évvel később született, mint költőtársa. Nem mulatott, mert paptanár lett, kétszeresen is szegény, mint „a templom egere”. Olaszból

és németből fordított és élt a latinból származó klasszikus formákkal, hasonlatokkal: „Fortuna szekerén okosan ülj, / Úgy forgasd tengelyét, hogy ki ne dülj, / Ha miben kedvezett, / Ha szépen vezetett, / Még ne örülj: / Fortuna szekerén okosan ülj”. „Meglepő stílusérzékkel és gyökeres magyarsággal írt” — dicséri őt az irodalomtörténet, — „bőven merített a nép nyelvének szóláskészletéből”. Mit adott cserébe? Rendje felosztása után öreg fejvel visszavonult Rohoncra, Vas megye nyugati szélére. Ma Ausztriához tartozik. Vallásos éneke nyilván innen gyökerezik; dallamossága és formája európai, németes is, olaszos is: „Szűzek, ifjak sírjátok, / Mélyen szomorkodjatok, / Keseregjen minden szív, / Aki Jézusához hív. / 2. Gyenge testén sebeit, / Vérrel buzgó kékeit, / Aki látja és nem sír, / Élő hittel az nem bír. / 3. Nincsen abban irgalom, / Hozzád buzgó fájdalom, / Aki téged meg nem szán, / Ó Jézus a keresztfán. / 4. A kösziklák repednek, / Nap és hold setétednek, / Minden állat megindul, / Csak a bűnös nem búsul. / 5. Szállj szívedbe, sirasd meg / Bűneidet, gondold meg: / Hogy az Isten Fia volt, / Aki érted is megholt!” / Népiesen siratónak, „büjti” énekek mondják.

Bogisich Mihálynak, Pilismarót egykori főkántorának a Katolikus karbeli kottás énekeskönyvében jelent meg Faludi siratóéneke 1797-ben. Az akkori szokásnak, németesítő divatnak megfelelően sok hajlítóással. Ez időközben lekopott a formás dallamról. Szülőfalumban, a kiskunsági Peregen is azt mondták Faludi énekére, hogy „büjti ének”, azaz nagybőjtben kell énekelni Krisztus koporsójánál. Diákfejjel tanultuk és Vácott is énekeljük a diákmissziókon. Valami kis táncritmust érezhettünk dallamán, mert meg-meglendült, kivált a dallam utolsó sora: Aki Jézusához hív... Amikor már tapasztalt népdalgyjűtő voltam, gyakran rádöbentem, mennyire azonosak a világi és egyes egyházi dallamok. Faludi siratóénekének, mai szövegkezdettel: *Keresztények sírjátok*-nak a dallamzáró sora is föltűnik tréfás népdalokban, szinte hangról hangra azonos csengéssel, de élénkebb csárdásritmusban. Bartók Béla gyűjtötte a legismertebbet, Nagymenyeren 1907-ben, szóval ugyanazon a nyugat-magyarországi tájon, ahol Amade született, Bihari muzsikálni tanult, Faludi járt-kelt. Persze nem keleties ötfokút, hanem nyugatias terclépéses dúrdallamokat, vagy fríges zengésűt. Bartók gyűjtése tréfás dúrdallam, ez is benne van az általános iskolások énekkönyvében: Te kisleány, te, te, te, / Hány esztendő lehetsz te? / Tizenhárom meg egy fél, / Talán tizennegyfedél! Nohát ennek a szigetközi, nagymenyeri kislánynak a válasza a legény kérdésre — szinte hangról hangra Faludi siratóéneke dallamára megy. — Mikortájt születtek tömegével az új stílusú magyar parasztdalok, a csárdások? Bartók úgy tájékozta, hogy a múlt század első felében, a szabadságharc előtt és után. Ilyenféle a Bartók népdal is. Egy igen népszerű csárdásdalunk pedig Faludi siratóéneke zárósorával kezdődik: Juhászok utatnak...

A feltűnő azonosságok sem bizonyítják, hogy Faludi szenténeke dallamából közvetlenül születnek a csárdásdalok, miként az közvetlenül történhetett Amade toborzójánál. De a népszájon századokon át együtt él a táncdal és a vallásos ének. Tudunk róla, hogy ha szép szenténeket tudott a falu kántora, annak híre szállt, és kántor uramat azok is hallani akarták, akik nem jártak templomba, csak mellé, a kocsmába. Énekellették hát ott is a szépet. Meg is tanulhatták, ha tetszett a dallam. Néha a kántor is meríthetett a világi zenéből. Kodály Zoltán az *Ej, menjünk el innen* kezdetű nagyszalontai bordalról megállapítja, hogy ősrégi dallamcsalád sarja, melynek édes testvére Náray György Énekeskönyvében, mint szentének dallama jelent meg Lőcsén, 1699-ben. Faludi nyugatias szenténeke rendkívül népszerű ma is. Jelenlétével évszázadokon át mintegy tágítja a füleket a szomszéd népek dallam-szépségei befogadására. A nyugati határszél népének mindig is volt ilyenféle kulturális híd-szerepe. Az Ausztriában élő jelentős magyar népszízetnek is ilyenféle szerepe mutatkozik, és éppen ezért történt, hogy a burgenlandi magyarok és lelkes papjuk, Galambos Ferenc, Európa-szerte folytatott levelezéssel, összegyűjtötte Faludi Ferencről a fellelhető összes adatokat. A Népszabadság, karácsonyi száma bejelentette, hogy az értékes művelődéstörténeti anyag Burgenlandból a Magyar Tudományos Akadémiára kerül, Budapesten is megtekinthető.

VOLLY ISTVÁN